

ОЦІНЮВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

©2024 ТКАЧЕНКО Д. О.

УДК 336.717.3:368
JEL: E60; E61; E69; G22; G28

Ткаченко Д. О. Оцінювання незалежності фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Згідно з Ключовими принципами ефективних систем страхування вкладів важливою запорукою належного функціонування страхування вкладів є незалежність органу їх страхування. Метою дослідження є розробка науково-методичного підходу до оцінювання незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Методи, використані у дослідженні, – обчислення зведеного показника, використання бальних оцінок, аналіз і синтез. У роботі сформувано критерії незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за її складовими: інституційна незалежність – строк, на який призначається директор-розпорядник, строк, на який призначаються члени адміністративної ради, вимоги до директора-розпорядника при призначенні на посаду, вимоги до членів адміністративної ради при призначенні на посаду, порядок призначення директора-розпорядника, порядок звільнення директора-розпорядника, порядок призначення членів адміністративної ради, порядок припинення повноважень членів адміністративної ради, умови звільнення директора-розпорядника, умови припинення повноважень членів адміністративної ради, членство керівників у політичних партіях, володіння керівниками корпоративними правами; операційна незалежність – нормотворча діяльність, судовий імунітет Фонду, вимоги щодо уникнення конфлікту інтересів, заборона втручатися в діяльність Фонду, міжнародна діяльність Фонду, доступ до банківської таємниці, адміністративно-владні повноваження; фінансова незалежність – формування внутрішньої організаційної структури, джерела фінансування, формування бюджету, процедура здійснення фінансового контролю. У контексті поліпшення інституційної незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб пропонується збільшити строк, на який призначаються директор-розпорядник і члени адміністративної ради; віднести питання призначення та звільнення директора-розпорядника Фонду до компетенції Верховної Ради України за поданням Президента України; врегулювати членство керівників Фонду в політичних партіях; включити до складу адміністративної ради Фонду незалежних членів. Для посилення операційної незалежності важливим є надання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб права законодавчої ініціативи, а також доступу до банківської таємниці. Поліпшення фінансової незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб потребує підвищення рівня самостійності здійснення фінансового контролю, а також зниження ризику непогашення заборгованості Фонду перед державою.

Ключові слова: вклад, гарантування вкладів, страхування вкладів, незалежність, фінансове регулювання, фінансовий нагляд, банк, фінансова стабільність.

Табл.: 2. **Формул.:** 6. **Бібл.:** 29.

Ткаченко Дмитро Олександрович – аспірант кафедри фінансових технологій і підприємництва, Сумський державний університет (вул. Харківська, 116, Суми, 40007, Україна)

E-mail: Dm.Tka4enko@gmail.com

UDC 336.717.3:368
JEL: E60; E61; E69; G22; G28

Tkachenko D. O. Assessing the Independence of the Deposit Guarantee Fund

According to the Key Principles of Effective Deposit Insurance Systems, an important guarantee of the proper functioning of deposit insurance is the independence of the deposit insurance body. The aim of the study is to develop a scientific and methodological approach to assessing the independence of the Deposit Guarantee Fund. The methods used in the study are the calculation of the composite indicator, the use of scores, analysis and synthesis. The publication formulates the criteria for the independence of the Natural Persons Deposits Guarantee Fund by its components: institutional independence – the term for which the managing director is appointed, the term for which the members of the administrative council are appointed, the requirements for the managing director when appointing to the position, the requirements for the members of the administrative council when appointing to the position, the procedure for appointing the managing director, the procedure for dismissing the managing director, the procedure for appointing members of the administrative council, the procedure for terminating the powers of the members of the administrative council, the conditions for the dismissal of the managing director, the conditions for terminating the powers of the members of the administrative council, the membership of directors in political parties, the ownership of corporate rights by managers; operational independence – regulation-making activities, judicial immunity of the Fund, requirements for avoiding conflicts of interest, prohibition to interfere in the activities of the Fund, international activities of the Fund, access to bank secrecy, administrative powers; financial independence – formation of internal organizational structure, sources of funding, budgeting, financial control procedure. In the context of improving the institutional independence of the Deposit Guarantee Fund, it is proposed to increase the term for which the managing director and members of the administrative board are appointed; to refer the issue of appointment and dismissal of the managing director of the Fund to the competence of the Verkhovna Rada of Ukraine on the proposal of the President of Ukraine; to regulate the membership of the Fund's directors in political parties; to include independent members in the administrative board of the Fund. In order to strengthen operational independence, it is important to provide the Deposit Guarantee Fund with the right of legislative initiative, as well as access to bank secrecy. Improving the financial independence of the Deposit Guarantee Fund requires increasing the level of independence of financial control, as well as reducing the risk of non-repayment of the Fund's debt to the State.

Keywords: deposit, deposit guarantee, deposit insurance, independence, financial regulation, financial supervision, bank, financial stability.

Tabl.: 2. **Formulae:** 6. **Bibl.:** 29.

Tkachenko Dmytro O. – Postgraduate Student of the Department of Financial Technologies and Entrepreneurship, Sumy State University (116 Kharkivska Str., Sumy, 40007, Ukraine)

E-mail: Dm.Tka4enko@gmail.com

Центральною ідеєю сучасності досягнення належного, продуктивного й ефективного фінансового регулювання та нагляду виступає концепція забезпечення і підтримання незалежності регуляторно-наглядових органів. Не є виключенням і органи страхування вкладів – згідно з Ключовими принципами ефективних систем страхування вкладів важливою запорукою належного функціонування страхування вкладів є незалежність органу страхування вкладів. Ключові принципи, які справедливо вважаються міжнародними стандартами та найкращими світовими практиками щодо дизайну систем страхування вкладів, передбачають, що орган страхування вкладів повинен мати операційну незалежність, належним чином керуватися, бути прозорим, підзвітним та ізольованим від зовнішніх впливів, мати можливості та ресурси для підтримки його операційної діяльності та виконання його мандата.

Наголошення на досягненні та забезпеченні незалежності страховика вкладів у наукових і практичних колах зумовлене особливою значущістю системи страхування вкладів для фінансової стабільності. В Україні Фонд гарантування вкладів є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку, тим самим створюючи підґрунтя для фінансової стабільності. Так чи інакше, але виконання основних функцій Фондом створює ризики для політичного втручання чи політичного тиску на його діяльність.

Питання незалежності органів фінансового регулювання та нагляду загалом, а також незалежності страховиків вкладів досліджували такі зарубіжні науковці, як W. L. Randall [9], T. Beck, L. Laeven [1], J. R. Barth, G. Caprio Jr., R. Levine [5], G. G. Garcia [7], J. P. Nolte, I. Z. Khan [6], B. Bernet, S. Walter [2], дослідники Ради фінансової стабільності [8] та Служби досліджень Конгресу США [4], а також такі вітчизняні науковці, як В. Левченко, В. Кремень [16], А. Даниленко [3] та ін.

Високо оцінюючи внесок вищезазначених науковців у розбудову теорії та практики незалежності регуляторних і наглядових органів фінансового сектора як стратегічної запоруки фінансової стабільності, разом із тим зауважимо, що зростання значущості проблеми формування та розвитку цілісного уявлення про незалежність регуляторно-наглядових органів у фінансовому секторі та необхідність його поглиблення визначили мету статті – розробити науково-методичний підхід до оцінювання незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Якщо говорити про сучасні дослідження незалежності органів фінансового регулювання і

нагляду, то поширеною практикою є оцінювання незалежності Національного банку України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Дослідження незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб майже не здійснювалося, хоча на необхідності забезпечення його незалежності наголошується. З огляду на це, можемо звернутися до наявних методичних підходів до оцінювання незалежності органів фінансового регулювання і нагляду.

Найбільш поширеним підходом до тлумачення сутності незалежності органу фінансового регулювання і нагляду є її структуризація на інституційну, операційну та фінансову.

Традиційним підходом до розуміння *інституційної незалежності* є її тлумачення як захищеності органу фінансового регулювання і нагляду від впливу інших державних органів. Інституційна незалежність формується на основі:

- ✦ гарантій вищому керівництву органу фінансового регулювання і нагляду щодо необґрунтованого звільнення;
- ✦ створення у структурі управління органу фінансового регулювання і нагляду комісії експертів;
- ✦ схвалення рішень на принципах відкритості та прозорості.

Операційна незалежність являє собою достатньо автономні умови діяльності органу фінансового регулювання і нагляду, які формують підґрунтя для встановлення пруденційних правил і нормативів, а також надання особливого статусу, який гарантує достатні права для забезпечення ефективного та неупередженого процесу фінансового регулювання і нагляду.

Фінансова незалежність органу фінансового регулювання і нагляду базується на доступності та достатності джерел фінансування сфери його діяльності. У цьому аспекті важливим є визначення та обмеження ступеня впливу виконавчої або законодавчої гілок влади на формування та використання бюджету органу фінансового регулювання і нагляду [20, с. 123–124].

Для оцінювання незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб може бути використано науково-методичний підхід визначення бальних оцінок для критеріїв незалежності та обчислення на їх основі зведеної оцінки. Критерії оцінюються за шкалою, що включає чотири- або двобальні оцінки. З огляду на це для визначення рівня інституційної, операційної та фінансової незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб можуть бути обчислені дифузні індекси:

$$I_{DGF} = \frac{i_C + 0,5i_{LC} - 0,5i_{NLC} - i_{NC}}{i_C + i_{LC} + i_{NLC} + i_{NC}}; \quad (1)$$

$$O_{DGF} = \frac{o_C + 0,5o_{LC} - 0,5o_{NLC} - o_{NC}}{o_C + o_{LC} + o_{NLC} + o_{NC}}; \quad (2)$$

$$F_{DGF} = \frac{f_C + 0,5f_{LC} - 0,5f_{NLC} - f_{NC}}{f_C + f_{LC} + f_{NLC} + f_{NC}}; \quad (3)$$

ає I_{DGF} , O_{DGF} і F_{DGF} – індекси інституційної, операційної та фінансової незалежності;

i_C , i_{LC} , i_{NLC} та i_{NC} – кількість критеріїв інституційної незалежності, для яких було визначено відповідно бальні оцінки «Забезпечується (С)», «Переважно забезпечується (LC)», «Переважно не забезпечується (NLC)», «Не забезпечується (NC)»;

o_C , o_{LC} , o_{NLC} і o_{NC} – кількість критеріїв операційної незалежності, для яких було визначено відповідно бальні оцінки «Забезпечується (С)», «Переважно забезпечується (LC)», «Переважно не забезпечується (NLC)», «Не забезпечується (NC)»;

f_C , f_{LC} , f_{NLC} і f_{NC} – кількість критеріїв фінансової незалежності, для яких було визначено відповідно бальні оцінки «Забезпечується (С)», «Переважно забезпечується (LC)», «Переважно не забезпечується (NLC)», «Не забезпечується (NC)».

Науково-методичний інструментарій дифузних індексів використовувала В. Кремень для оцінювання незалежності органів фінансового нагляду – Національного банку України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Визначення рівня незалежності органу фінансового нагляду здійснювалося відповідно до діапазонів отриманих значень дифузних індексів (табл. 1) [15].

Таблиця 1

Визначення рівня незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Діапазон значень I_{DGF} , O_{DGF} і F_{DGF}	Рівень незалежності
[0,5; 1,0]	Високий
[0; 0,5)	Середній
[-0,5; 0)	Низький
[-1,0; -0,5)	Дуже низький

Джерело: [15].

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» директор – розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – призначається на посаду строком на п'ять років з можливістю повторного призначення

не більше ніж на один строк [27]. З огляду на це, бальна оцінка за критерієм «Строк, на який призначається директор-розпорядник», – LC.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» строк повноважень члена адміністративної ради Фонду, крім директора – розпорядника Фонду, становить чотири роки і може бути продовжений, але не більше ніж на один строк [27]. Так, критерій «Строк, на який призначаються члени адміністративної ради» переважно забезпечується (LC).

Ст. 13 Закону визначає, що директором – розпорядником Фонду може бути громадянин України, який постійно проживає в Україні, має повну вищу освіту в галузі економіки, фінансів чи права, стаж роботи за фахом не менше ніж п'ять років, бездоганну ділову репутацію та не має непогашених судимостей за вчинення корисливих кримінальних правопорушень. Згідно зі ст. 8 членом адміністративної ради Фонду може бути особа, яка є громадянином України, постійно проживає в Україні, має повну вищу освіту в галузі економіки, фінансів чи права, стаж роботи за фахом не менше п'яти років, бездоганну ділову репутацію і не має непогашених судимостей за вчинення корисливих кримінальних правопорушень [27]. Таким чином, вважаємо, що критерій «Вимоги до директора – розпорядника Фонду при призначенні на посаду» та «Вимоги до членів адміністративної ради при призначенні на посаду» мають бальну оцінку С.

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» директор – розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб призначається на посаду та звільняється з посади адміністративною радою Фонду більшістю від її складу. Законом встановлено, що адміністративна рада Фонду складається з п'яти осіб: один представник Кабінету Міністрів України, два представники Національного банку України, один представник профільного комітету Верховної Ради України та директор – розпорядник Фонду, який входить до адміністративної ради за посадою. Отже, фактично директор – розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб призначається на посаду та звільняється з неї більшістю голосів представників зовнішніх суб'єктів, а саме: Кабінету Міністрів України, Національного банку України та Верховної Ради України. При цьому, відповідно до ст. 10 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», у разі розгляду адміністративною радою Фонду питання призначення чи звільнення з посади директора – розпорядника Фонду директор – розпорядник Фонду участі в голосуванні не бере. З іншого боку,

адміністративна рада є вищим керівним органом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, тобто його структурною одиницею. Тому є підстави стверджувати про те, що порядок призначення та звільнення керівництва Фонду гарантування вкладів фізичних осіб не передбачає участі вищих посадових осіб у цьому процесі [27]. Тому критерії «Порядок призначення директора – розпорядника Фонду» та «Порядок звільнення директора – розпорядника Фонду» можуть бути оцінені як такі, що переважно не забезпечуються (NLC).

Як уже зазначалося, адміністративна рада Фонду складається із представників Кабінету Міністрів України, Національного банку України та Верховної Ради України. Повноваження члена адміністративної ради Фонду можуть бути достроково припинені за поданням органу, який його делегував [27]. Таким чином, критерії «Порядок призначення членів адміністративної ради» мають бальну оцінку С.

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» директор – розпорядник Фонду може бути достроково звільнений з посади адміністративною радою Фонду в разі подання заяви про припинення повноважень за власним бажанням, неможливості виконання покладених на нього обов'язків, у тому числі за станом здоров'я, що підтверджується відповідним медичним висновком, набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього, смерті або на підставі рішення суду про визнання його недієздатним, безвісно відсутнім чи оголошення померлим, виявлення обставин, що свідчать про невідповідність директора – розпорядника Фонду вимогам, визначеним законом. Вказаний вище вичерпний перелік підстав звільнення керівника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб не містить політичних причин та позицій, які б свідчили про залежність Фонду в цьому питанні [27]. Тому даний критерій «Умови звільнення директора – розпорядника» забезпечується (С).

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» повноваження члена адміністративної ради Фонду також припиняються за ініціативою адміністративної ради Фонду в разі подання заяви про припинення повноважень за власним бажанням, неможливості виконання покладених на нього обов'язків, у тому числі за станом здоров'я, припинення трудових відносин з органом, який його делегував, набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього, смерті або на підставі рішення суду про визнання його недієздатним, обмежено дієздатним, безвісно відсутнім чи оголошення по-

мерлим, втрати громадянства України, відсутності без поважних причин на трьох і більше засіданнях адміністративної ради Фонду поспіль [27]. Вказаний вище вичерпний перелік підстав припинення повноважень членів адміністративної ради Фонду не містить політичних причин, а значить, критерій «Умови припинення повноважень членів адміністративної ради» має бальну оцінку С.

Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» не містить прямої заборони для членства керівництва Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у політичних партіях [27]. Отже, критерій «Членство керівництва у політичних партіях» може бути оцінений як такий, що не забезпечується (NC).

Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» не дозволяє керівництву Фонду гарантування вкладів фізичних осіб володіти корпоративними правами, зокрема банків: згідно зі ст. 8 член адміністративної ради не може бути керівником, учасником або пов'язаною особою банку, згідно зі ст. 11 – член виконавчої дирекції Фонду (складається із семи членів, при цьому директор – розпорядник Фонду входить до неї за посадою) не може бути керівником, учасником або пов'язаною особою банку чи будь-якої іншої юридичної особи, з якою Фонд або банк, що виводиться Фондом з ринку, має договірні відносини, згідно зі ст. 13 – директор – розпорядник Фонду не може бути керівником, учасником або пов'язаною особою банку [27]. Таким чином, закон не дозволяє володіти керівникам корпоративними правами, тож критерій «Володіння керівниками корпоративними правами» забезпечується (С).

За результатами оцінювання критеріїв інституційної незалежності можна стверджувати про необхідність подальшого вдосконалення українського законодавства в частині таких питань:

- ★ збільшення строку, на який призначається директор – розпорядник Фонду, до 7 років за аналогією зі строком повноважень Голови Національного банку України: відповідно до ст. 18 Закону України «Про Національний банк України» Голова Національного банку призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України строком на сім років;
- ★ збільшення строку, на який призначаються члени адміністративної ради, за таким самим принципом аналогії – до 7 років, адже відповідно до ст. 10 Закону України «Про Національний банк України» строк повноважень членів Ради Національного банку складає сім років;

- ✦ зміна порядку призначення директора – розпорядника Фонду – у цій частині доцільно передбачити, що директор – розпорядник Фонду призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України;
- ✦ зміна порядку звільнення директора – розпорядника Фонду – так само пропонується віднести питання звільнення директора – розпорядника Фонду до компетенції Верховної Ради України за поданням Президента України;
- ✦ врегулювання членства керівників Фонду у політичних партіях шляхом зупинки членства керівників Фонду в політичних партіях на час перебування цих осіб на керівних посадах у Фонді;
- ✦ включення незалежних членів до складу адміністративної ради Фонду, адже відповідно до третього принципу Ключових принципів ефективних систем страхування вкладів діяльність страховика має бути оперативно незалежною, добре керованою, прозорою, підзвітною та ізольованою від зовнішнього втручання.

У межах своїх функцій та повноважень Фонд здійснює нормативне регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд приймає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими до виконання банками, юридичними та фізичними особами. Згідно зі ст. 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд видає нормативно-правові акти у формі інструкцій, положень, правил [27]. За даними сайту Верховної Ради України, першим нормативно-правовим актом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб було рішення адміністративної ради Фонду від 14.01.2002 р. № 1 «Про затвердження Положення про порядок нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» [25]. З того часу Міністерство юстиції України зареєструвало понад 380 нормативних актів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Надання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб права займатись нормотворчою діяльністю є одним із факторів його операційної незалежності та сприяє ефективності функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб. Проте Фонд не наділений правом законодавчої ініціативи. Відповідно до ст. 93 Конституції України право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президенту України, народним депутатам України та Кабінету

Міністрів України [14]. Тобто Фонд не може самостійно ініціювати у Верховній Раді України прийняття закону, що регулює правовідносини у сфері системи гарантування вкладів фізичних осіб. Як правило, такі закони приймаються за ініціативою самих народних депутатів України. Тому можна стверджувати, що критерій нормотворчої діяльності переважно забезпечується (LC).

Судовий імунітет в абсолютному значенні полягає в непідсудності суб'єкта без його згоди. Він походить з принципу *par in parem non habet imperium* – рівний над рівним не має влади. Як правило, таким імунітетом користуються держави, хоча, як показує судова практика, навіть у випадку держав можуть бути виключення, зокрема в разі наявності деліктних правовідносин, коли країна-агресор заподіює шкоду на території іншої держави. Коли ж мова йде про інших суб'єктів, зокрема про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, то підстав для застосування до нього вищевказаного принципу *par in parem non habet imperium* немає. Проте можна говорити про наділення державою Фонду особливим процесуальним статусом, який дозволяє Фонду ефективно виконувати свої функції. Вказаний статус характеризується майновою (забороняючи накладати арешт на майно Фонду) та функціональною (забороняючи втручатися в повноваження Фонду) ознаками та має місце на етапі забезпечення позову, тобто до вирішення справи по суті.

Як ознаки судового імунітету Фонду гарантування вкладів фізичних осіб можна навести такі норми:

- ✦ відповідно до ст. 20 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» на майно, у тому числі кошти, Фонду не може бути накладений арешт, а також застосовані способи забезпечення позову [27]. Вказана норма свідчить про майнову ознаку судового імунітету Фонду;
- ✦ не допускається забезпечення позову шляхом:
  - накладення арешту на майно (активи), у тому числі грошові кошти, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб або банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, або банку, що ліквідується відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», яке належить або підлягає передачі чи сплаті Фонду гарантування вкладів фізичних осіб або банку, віднесеному до категорії неплатоспроможних, банку, що ліквідується відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», і знаходиться в нього чи інших осіб;

– встановлення заборони або обов'язку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, банку, віднесеному до категорії неплатоспроможних, банку, що ліквідується відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», їх посадовим особам, іншим особам під час реалізації Фондом гарантування вкладів фізичних осіб майна (активів) банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, вчиняти певні дії або встановлення обов'язку для таких осіб утримуватися від вчинення певних дій – згідно зі ст. 137 Господарського процесуального кодексу України [10]. Дана норма поєднує в собі як майнову, так і функціональну ознаки судового імунітету;

- ✦ не допускається забезпечення позову шляхом зупинення тимчасової адміністрації або ліквідації банку, заборони або встановлення обов'язку вчиняти певні дії, обов'язку утримуватися від вчинення певних дій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, його посадовим особам, у тому числі уповноваженим особам Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, при здійсненні тимчасової адміністрації чи ліквідації банку, а також зупинення дії рішень Кабінету Міністрів України про участь держави у виведенні неплатоспроможного банку з ринку, індивідуальних актів Міністерства фінансів України, прийнятих на виконання таких рішень Кабінету Міністрів України, індивідуальних актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, прийнятих у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку, а також шляхом встановлення для Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, їх посадових і службових осіб заборони або обов'язку вчиняти дії, обов'язку утримуватися від вчинення певних дій, що випливають з таких рішень/актів – відповідно до ст. 150 Цивільного процесуального кодексу України [28]. Вказана норма свідчить про функціональну ознаку судового імунітету Фонду;
- ✦ не допускається арешт майна/коштів банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ст. 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (крім ліквідації банку за рішенням його власників), майна/коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також заборона вчинення дій іншим особам під час реалізації Фондом гарантування

вкладів фізичних осіб майна банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, та банку, що ліквідується відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» – згідно зі ст. 173 Кримінального процесуального кодексу України [18]. Дана норма також поєднує в собі як майнову, так і функціональну ознаки судового імунітету.

Як бачимо, судовий імунітет Фонду гарантування вкладів фізичних осіб не означає абсолютну незалежність Фонду від судової гілки влади. Достатньо згадати значну кількість судових рішень, якими зобов'язано уповноважених осіб Фонду на здійснення ліквідації банків визнати ту чи іншу особу вкладником з метою виплати їй гарантованої суми відшкодування, наприклад рішення Київського окружного адміністративного суду від 24 січня 2024 р. по справі № 826/20566/15 [11]. Проте законодавець наділив Фонд особливим правовим статусом під час здійснення правосуддя, що дозволяє говорити про наявність ще одного критерію операційної незалежності Фонду. Отже, можна говорити про те, що критерій «Судовий імунітет Фонду» забезпечується (С).

Наступним критерієм операційної незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб є вимоги щодо уникнення конфлікту інтересів. Законодавець у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» розрізняє два види конфлікту інтересів: потенційний і реальний. Під потенційним конфліктом інтересів розуміється наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [23].

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» працівникам Фонду за переліком посад, що затверджується адміністративною радою Фонду, забороняється:

- ✦ бути керівником, учасником або пов'язаною особою банку (крім перехідного банку);
- ✦ перебувати у трудових відносинах з банками;
- ✦ займатися підприємницькою діяльністю, виконувати роботу за сумісництвом, крім викладацької, наукової та іншої творчої діяльності [27].

Отже, можна стверджувати, що цей критерій забезпечується (С).

Ще одним критерієм операційної незалежності Фонду є заборона втручатися в діяльність Фонду. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» органи державної влади та Національний банк України не мають права втручатися в діяльність Фонду щодо реалізації законодавчо закріплених за ним функцій і повноважень. Взаємодія Фонду з Національним банком України та органами державної влади здійснюється в межах, визначених цим Законом, іншими актами законодавства [27]. Формально така заборона не означає відсутність впливу на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб з боку органів державної влади та Національного банку України. Такий вплив може мати місце, проте він здійснюється в чітко визначених законодавством рамках. Вище було наведено приклад взаємодії з органами судової влади, коли суд зобов'язав посадову особу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб включити позивача до переліку вкладників. Відповідно до ст. 55 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд і Національний банк України співпрацюють з метою забезпечення стабільності банківської системи України та захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків. З цією метою Фонд і Національний банк України укладають договір про співпрацю, який передбачає засади співпраці цих установ у процесі регулювання та нагляду за діяльністю банків, застосування до них заходів впливу, інспекційних перевірок банків, здійснення заходів з виведення неплатоспроможних банків з ринку [27].

Також Фонд підзвітний Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України та Національному банку України. Підзвітність Фонду означає таке:

- ✦ делегування та відкликання Кабінетом Міністрів України свого представника в адміністративну раду Фонду;
- ✦ делегування та відкликання Національним банком України своїх представників в адміністративну раду Фонду;
- ✦ делегування та відкликання Верховною Радою України свого представника в адміністративну раду Фонду.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд до 1 липня наступного за звітним року подає Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України і Національному банку України річний звіт разом із аудиторським висновком [27].

Як бачимо, незважаючи на підзвітність Фонду зовнішнім суб'єктам, законом чітко артикульована заборона втручатися в діяльність Фонду. Тому даний критерій забезпечується (С).

Операційну незалежність Фонду можна проаналізувати і за допомогою критерію міжнародної діяльності. Вказаний критерій дозволяє зрозуміти, наскільки держава дозволяє розглядати Фонд як самостійного учасника міжнародних правовідносин у сфері страхування вкладів.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» адміністративна рада Фонду погоджує рішення виконавчої дирекції про участь Фонду в міжнародних організаціях у сфері гарантування (страхування) депозитів [27].

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є членом двох міжнародних професійних асоціацій:

- ✦ Міжнародна асоціація страховиків депозитів, яка являє собою асоціацію страховиків депозитів для обміну досвідом і професійними знаннями та навичками. Асоціація проводить навчання та дослідження, розробляє методичні рекомендації та затверджує стандарти у сфері гарантування вкладів;
- ✦ Європейський форум страховиків депозитів – це асоціація страховиків депозитів Європи, основною метою якої є сприяння стабільності фінансової системи шляхом обміну досвідом і інформацією у сфері гарантування депозитів та інвестицій.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб тісно співпрацює з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком і міжнародною програмою технічної допомоги Міністерства фінансів США. Фонд також бере участь у проектах з надання технічної допомоги, що фінансуються Агентством США з міжнародного розвитку USAID [19].

Окрім того, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб також налагоджено двосторонню співпрацю з установами страхування депозитів з інших країн. Так, меморандуми про взаєморозуміння та співпрацю підписано з Банківським гарантійним фондом Польщі, Агентством захисту депозитів Киргизької Республіки, Азербайджанським фондом страхування депозитів, Фондом страхування ощадних депозитів Туреччини, Корейською корпорацією страхування депозитів та Казахстанським Фондом гарантування депозитів.

Як бачимо, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб наділений достатньою правосуб'єктністю учасника міжнародних правовідносин у сфері страхування вкладів, що свідчить про забезпечення ще одного критерію операційної незалежності Фонду (С).

Критерій доступу до банківської таємниці також є одним із показників операційної незалежності Фонду. Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним або стала відомою третім особам при наданні послуг банку або виконанні функцій, визначених законом, а також визначена в законі інформація про банк є банківською таємницею.

Згідно зі ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківською таємницею, зокрема, є:

- ✦ відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України;
- ✦ інформація про операції, проведені на користь чи за дорученням клієнта, вчинені ним правочини;
- ✦ фінансово-економічний стан клієнтів;
- ✦ інформація про організацію та здійснення охорони банку та осіб, які перебувають у приміщеннях банку;
- ✦ інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрями діяльності;
- ✦ відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;
- ✦ інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає оприлюдненню;
- ✦ коди, що використовуються банками для захисту інформації;
- ✦ інформація про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отримана під час оцінки її кредитоспроможності;
- ✦ інформація про організацію та здійснення інкасації коштів та/або перевезення валютних цінностей;
- ✦ інформація про банки чи клієнтів банків, що збирається від банків під час здійснення банківського нагляду, валютного нагляду, нагляду за діяльністю надавачів платіжних послуг, оверсайту платіжної інфраструктури, а також нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- ✦ інформація про банки чи клієнтів банків, отримана Національним банком України відповідно до міжнародного договору або за принципом взаємності від органу банківського нагляду іншої держави;

- ✦ рішення Національного банку України про застосування заходів впливу, крім рішень про накладення штрафів, про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку [21].

Законодавець обмежив доступ третіх осіб до банківської таємниці, чітко визначивши порядок і підстави її розкриття. Проте працівники Фонду гарантування вкладів фізичних осіб під час перевірки банку мають вільний і безоплатний доступ до документів та інформації, у тому числі інформації, що містить банківську таємницю, необхідних для проведення такої перевірки [27].

Тут слід акцентувати увагу на тому, що в Україні банківська таємниця безперешкодно розкривається працівниками Фонду лише у випадку проведення ним відповідної перевірки банку або у випадку участі працівників Фонду в ініційованих Національним банком України перевірках діяльності проблемних банків. Як бачимо, в даному випадку доступ до банківської таємниці обмежено двома факторами: предметом перевірки та статусом банку. Дана обставина не дозволяє говорити про необмежений доступ працівників Фонду до банківської таємниці. Натомість такий доступ є важливим для ефективного виконання Фондом своїх завдань. Надання Фонду необмеженого доступу до банківської таємниці є актуальним з огляду на проблему неможливості погашення всіх кредиторських вимог виключно за рахунок продажу активів банку, включених до складу ліквідаційної маси. Фонд з метою задоволення вимог кредиторів наділений повноваженнями стягувати шкоду, заподіяну банку та його кредиторам пов'язаними з таким банком особами та особами, які отримали вигоду від такої шкоди. Так, відповідно до ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд має право звертатися до осіб, які відповідно до законодавства несуть відповідальність за шкоду (збитки), завдану банку та/або його кредиторам, з вимогами та позовами про відшкодування шкоди (збитків) [27]. З цією метою Фонд досліджує рух коштів, виданих особі як кредит. У випадку спрямування кредитних коштів на рахунки, відкриті в інших банках, які продовжують функціонувати на ринку, Фонд у силу заборони розкриття банківської таємниці вже не має можливості оперативно відстежити кінцевого отримувача виданих коштів, що не дозволяє Фонду притягнути до відповідальності таку особу та звернути стягнення на її майно.

Тому можна говорити, що в Україні критерій доступу до банківської таємниці переважно забезпечується (LC), хоча і не повною мірою.

Адміністративно-владні повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб також можуть свідчити про його операційну незалежність. Із норм чинного законодавства можна простежити дуалістичний характер правосуб'єктності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. З одного боку, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як самостійний учасник цивільних правовідносин з метою виконання закріплених за Фондом функцій може мати у власності майно, розпоряджатись ним, укладати господарські договори. З іншого боку, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є юридичною особою публічного права, наділеною адміністративно-владними повноваженнями, що характеризуються відносинами влади-підпорядкування. Крім зазначених вище повноважень з нормотворчої діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, можна виокремити такі владні функції Фонду: перевірка банків, застосування до банків та їх керівників відповідно фінансових санкцій і накладення адміністративних штрафів.

Також слід мати на увазі, що законні вимоги уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на тимчасову адміністрацію та ліквідацію банків є обов'язковими, а їх невиконання може бути підставою для притягнення особи до адміністративної (Кодекс України про адміністративні правопорушення, ст. 166⁷) [13] або кримінальної (Кримінальний кодекс України, ст. 342) [17] відповідальності.

З огляду на викладене вище є підстави стверджувати про забезпечення в Україні критерію адміністративно-владних повноважень Фонду (С).

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» виконавча дирекція визначає структуру Фонду та затверджує штатний розпис Фонду, умови та форми оплати праці працівників Фонду, крім членів виконавчої дирекції Фонду [27]. Отже, вважаємо, що критерій «Формування внутрішньої організаційної структури» має бальну оцінку С.

Згідно зі ст. 9 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» адміністративна рада затверджує кошторис витрат Фонду, згідно зі ст. 12 виконавча дирекція складає проект кошторису витрат Фонду та подає його на затвердження адміністративній раді Фонду, а також приймає рішення про матеріально-технічне та кадрове забезпечення діяльності Фонду в межах кошторису витрат Фонду, затвердженого адміністративною радою Фонду [27]. Отже, критерій «Формування бюджету» може бути оцінений як такий, що забезпечується (С).

Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачає, що банки – учасники Фонду сплачують:

- ✦ початковий збір – згідно зі ст. 22 банк – учасник Фонду протягом 30 календарних днів з дати видачі банківської ліцензії зобов'язаний сплатити до Фонду початковий збір у розмірі 1% статутного капіталу, крім випадків, передбачених законодавством;
- ✦ регулярний збір – відповідно до ст. 33 учасник Фонду зобов'язаний станом на останній робочий день кожного кварталу здійснювати нарахування регулярного збору до Фонду: розмір базової річної ставки збору становить 0,5% бази нарахування в національній валюті та 0,8% бази нарахування в іноземній валюті. Базою нарахування є середньоарифметична за розрахунковий період сума щоденних балансових залишків на рахунках з обліку вкладів та відсотків за ними. Виконавча дирекція має право прийняти рішення про збільшення на відповідний період розміру базової річної ставки регулярного збору до Фонду відповідно до умов, визначених законодавством;
- ✦ спеціальний збір – ст. 23 передбачено, що Фонд має право прийняти рішення про встановлення спеціального збору до Фонду в разі настання умов, визначених законодавством, або з метою погашення залучених кредитів [27].

Отже, критерій «Джерела фінансування» забезпечується (С).

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у Фонді створюється служба внутрішнього аудиту, що діє на підставі положення, затвердженого адміністративною радою Фонду за поданням виконавчої дирекції Фонду. Служба внутрішнього аудиту у своїй діяльності підзвітна адміністративній раді Фонду. Керівник служби внутрішнього аудиту призначається та звільняється з посади за погодженням з адміністративною радою Фонду. Служба внутрішнього аудиту виконує такі функції: здійснює періодичні перевірки діяльності Фонду на предмет дотримання вимог законодавства, нормативно-правових актів Фонду та рішень органів управління Фонду, перевіряє результати фінансової та інвестиційної діяльності Фонду, а також здійснює інші функції відповідно до положення про службу внутрішнього аудиту. Служба внутрішнього аудиту регулярно (на перше число кожного кварталу) надає звіти адміністративній раді Фонду з висновками та пропозиціями щодо питань, віднесених до її повноважень. Звіти служби внутрішнього аудиту підлягають затвердженню адміністративною радою Фонду. Висновки та пропозиції

служби внутрішнього аудиту є обов'язковими для врахування у діяльності Фонду. Таким чином, фінансовий контроль за діяльністю Фонду гарантування вкладів фізичних осіб здійснюється Фондом самостійно [27].

13 квітня 2022 р. набрав чинності Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» № 2180, яким реструктуровано боргові зобов'язання Фонду перед державою, що виникли впродовж 2015–2016 рр. загалом у сумі 108283,7 млн грн. Відповідно до п. 10 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону Рахунковій палаті доручено провести позапланові заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у 2016–2019 рр. з питань використання коштів та реалізації переданого майна [22].

У контексті досягнення та підтримання фінансової незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб слід підкреслити, що сума заборгованості Фонду перед державою перевищує 100 млрд грн. З метою погашення вказаної заборгованості між Міністерством фінансів України та Фондом 15 квітня 2022 р. укладено договір про порядок перерахування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів до Державного бюджету України, згідно з яким визначено як умовні зобов'язання до 2031 р. зобов'язання Фонду за векселями на суму 45741,0 млн грн, що видані ним у 2015 і 2016 рр. в обмін на ОВДП, і нарахованими на цю суму відсотками в розмірі 62542,7 млн грн із визначенням джерел їх погашення.

Умовами договору передбачено, що погашення зобов'язань за векселями у розмірі 45741,0 млн грн здійснюватиметься за рахунок коштів, розрахованих станом на кінець звітного року, у розмірі перевищення суми відкоригованого капіталу над розміром цільового фонду з урахуванням строку його досягнення, але не більше розміру припинених зобов'язань Фонду щодо сплати визначених у векселях сум (без урахування відсотків), за умови, що таке перерахування не призведе протягом відповідного періоду до зменшення відкоригованого капіталу нижче розміру цільового фонду.

Водночас погашення зобов'язань за нарахованими відсотками в обсязі 62542,7 млн грн передбачено за рахунок коштів, отриманих як задоволення вимог Фонду до банків, у тому числі за рахунок коштів, сплачених пов'язаними з банком особами та/або іншими особами, рішеннями, діями та/або бездіяльністю яких завдано шкоди (збитків) банку, або стягнутих з них, але не більше суми незадоволених вимог Фонду до такого банку, а також

коштів у розмірі сум, сплачених цими особами, або стягнутих з них як задоволення вимог Фонду, що виникли у зв'язку із заподіянням йому шкоди (збитків) внаслідок незадоволення його вимог до банку за недостатністю майна банку. Проте станом на 1 травня 2024 р. законної сили набрали лише 3 остаточні судові рішення на користь Фонду у справах про відшкодування шкоди (збитків), ініційованих і пред'явлених Фондом за ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» на загальну суму 1523622053,11 грн, а саме: 15938891,02 грн з менеджменту АТ «АРТЕМ-БАНК» (судова справа № 910/4149/21), 29975145,92 грн з менеджменту АТ «ФІНРОСТБАНК» (судова справа № 916/1489/22) та 1477708016,17 грн з менеджменту ПАТ «ПЛАТИНУМ БАНК» (судова справа № 910/12955/20) [12]. Отже, на сьогодні існує ризик непогашення понад 60 млрд грн заборгованості Фонду перед державою з нарахованих відсотків за погашеними векселями.

Серед перешкод оперативного відшкодування заподіяної шкоди можна назвати відсутність законодавчо врегульованого механізму укладення мирових угод з пов'язаними особами банків. Такий механізм є досить поширеним у США, оскільки дозволяє ефективно врегулювати заборгованість перед вкладниками та іншими кредиторами банків, що виникла з вини власників та менеджменту таких банків. Звісно, запровадження такого механізму в Україні не вирішить остаточно проблему непогашених вимог кредиторів банків, проте сприятиме частковому задоволенню таких вимог. Також доцільним вбачається надати Фонду право продавати свої вимоги до пов'язаних з банками осіб. Беручи до уваги той факт, що загальна сума заявлених Фондом таких вимог станом на 1 квітня 2024 р. складала 208,8 млрд грн щодо 63 банків, а всього виведено з ринку більше 100 банків, існує потенційна можливість забезпечити достатнє відшкодування кредиторських вимог до таких банків, а також погашення боргу Фонду перед державою за рахунок продажу належних Фонду прав вимоги за деліктними зобов'язаннями.

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності та перебуває в його господарському віданні [27]. Виконання функцій з управління об'єктами державної власності є предметом здійснення державного фінансового контролю згідно з п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». Здійснення державного фінансового

контролю забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю [26]. Таким центральним органом відповідно до п. 1 Положення про Державну аудиторську службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 лютого 2016 р. № 43, є Державна аудиторська служба України [24]. Таким чином, діяльність Фонду є предметом здійснення як самостійного фінансового контролю, так і фінансового контролю з боку декількох зовнішніх суб'єктів, а саме, Рахункової палати та Державної аудиторської служби України. Отже, критерій «Процедура здійснення фінансового контролю» може бути оцінений як такий, що переважно забезпечується (*LC*).

Вузагальненому вигляді бальні оцінки критеріїв незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб наведено в *табл. 2*. Отримані бальні оцінки критеріїв незалежності дозволяють обчислити дифузні індекси незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:

✦ індекс інституційної незалежності:

$$I_{DGF} = \frac{7 + 0,5 \cdot 2 - 0,5 \cdot 2 - 1}{7 + 2 + 2 + 1} = \frac{6}{12} = 0,50; \quad (4)$$

✦ індекс операційної незалежності:

$$O_{DGF} = \frac{5 + 0,5 \cdot 2 - 0,5 \cdot 0 - 0}{5 + 2 + 0 + 0} = \frac{6}{7} = 0,86; \quad (5)$$

✦ індекс фінансової незалежності:

$$F_{DGF} = \frac{3 + 0,5 \cdot 1 - 0,5 \cdot 0 - 0}{3 + 1 + 0 + 0} = \frac{3,5}{4} = 0,88. \quad (6)$$

Отже, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб має високий рівень інституційної, операційної та фінансової незалежності.

ВИСНОВКИ

На підставі детального аналізу дотримання кожного з критеріїв інституційної, операційної та фінансової незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб визначено їх бальні оцінки. На їх основі обчислено дифузні індекси інституційної, операційної та фінансової незалежності Фонду, які склали 0,50, 0,86 та 0,88 відповідно. Це є свідченням того, що Фонд має високий рівень інституційної, операційної та фінансової незалежності.

Разом із тим у контексті поліпшення інституційної незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб пропонується збільшити строк, на який призначається директор – розпорядник Фонду та члени адміністративної ради, до семи років; віднести питання призначення і звільнення директора – розпорядника Фонду до компетенції Верхов-

ної Ради України за поданням Президента України; врегулювати членство керівників Фонду в політичних партіях на основі зупинки такого членства на час перебування цих осіб на керівних посадах у Фонді; включити до складу адміністративної ради Фонду незалежних членів.

Для посилення операційної незалежності важливим є надання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб права законодавчої ініціативи, а також доступу до банківської таємниці в частині відстеження фінансових транзакцій серед усіх банківських установ.

Поліпшення фінансової незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб потребує підвищення рівня самостійності здійснення фінансового контролю, а також зниження ризику непогашення заборгованості Фонду перед державою з нарахованих відсотків за погашеними векселями шляхом підвищення ефективності судової роботи Фонду та виконання судових рішень щодо стягнення шкоди (збитків) із пов'язаних з банками осіб та/або інших осіб, рішеннями, діями та/або бездіяльністю яких завдано шкоди (збитків) банкам, запровадження законодавчо врегульованого механізму укладення мирових угод з ними, а також надання Фонду права продавати свої вимоги, які пред'явлені або можуть бути пред'явлені до пов'язаних з банками осіб. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Beck T., Laeven L. Resolution Of Failed Banks By Deposit Insurers: Cross-Country Evidence. *Policy Research Working Paper* No. 3920. The World Bank, 2006. DOI: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-3920>
2. Bernet B., Walter S. Design, Structure and Implementation of a Modern Deposit Insurance Scheme. *SUERF Studies*. No. 5. 2009. 87 p. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/163489/1/suerfstudy-2009-5.pdf>
3. Danylenko A. Evolving Ukraine's Deposit Guarantee System Towards Global Standards: A Macroeconomic Perspective. *Вісник Національного банку України*. 2017. № 242. С. 14–27. DOI: <https://doi.org/10.26531/vnbu2017.242.030>
4. Independence of Federal Financial Regulators: Structure, Funding, and Other Issues. *Congressional Research Service Report*. 2023. 37 p. URL: <https://sgp.fas.org/crs/misc/R43391.pdf>
5. Barth J. R., Caprio Jr. G., Levine R. Bank regulation and supervision: what works best? *Journal of Financial Intermediation*. 2004. Vol. 13. Iss. 2. P. 205–248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfi.2003.06.002>
6. Nolte J. P., Khan I. Z. Deposit insurance systems: addressing emerging challenges in funding, investment, risk-based contributions & stress testing. *The World Bank Group*. 2017. 168 p. URL: <http://surl.li/acegk>

Бальні оцінки критеріїв незалежності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

№ з/п	Критерій	Бальна оцінка
1	ІНСТИТУЦІЙНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ	
1.1	Строк, на який призначається директор – розпорядник	LC
1.2	Строк, на який призначаються члени адміністративної ради	LC
1.3	Вимоги до директора – розпорядника при призначенні на посаду	C
1.4	Вимоги до членів адміністративної ради при призначенні на посаду	C
1.5	Порядок призначення директора – розпорядника	NLC
1.6	Порядок звільнення директора – розпорядника	NLC
1.7	Порядок призначення членів адміністративної ради	C
1.8	Порядок припинення повноважень членів адміністративної ради	C
1.9	Умови звільнення директора – розпорядника	C
1.10	Умови припинення повноважень членів адміністративної ради	C
1.11	Членство керівників у політичних партіях	NC
1.12	Володіння керівниками корпоративними правами	C
2	ОПЕРАЦІЙНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ	
2.1	Нормотворча діяльність	LC
2.2	Судовий імунітет Фонду	C
2.3	Вимоги щодо уникнення конфлікту інтересів	C
2.4	Заборона втручатися в діяльність Фонду	C
2.5	Міжнародна діяльність Фонду	C
2.6	Доступ до банківської таємниці	LC
2.7	Адміністративно-владні повноваження	C
3	ФІНАНСОВА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ	
3.1	Формування внутрішньої організаційної структури	C
3.2	Джерела фінансування	C
3.3	Формування бюджету	C
3.4	Процедура здійснення фінансового контролю	LC

Джерело: авторська розробка.

- Garcia G. G. Deposit Insurance: Actual and Good Practices. *International Monetary Fund*, 2001. 93 p.
- Thematic Review on Deposit Insurance Systems. Peer Review Report. *Financial stability board*, 2012. 71 p. URL: https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_120208.pdf?page_moved=1
- Randall W. L. Central Bank Independence: Myth and Misunderstanding. *Levy Economics Institute, Working Paper*. 2014. No. 791. 30 p. URL: https://www.levyinstitute.org/pubs/wp_791.pdf
- Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (станом на 1 січня 2024 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
- Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
- Інформація про колишніх власників неплатоспроможних банків та пов'язаних із ними осіб. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <https://www.fg.gov.ua/styagnennya-zbitkiv-z-eksv-lasnikiv-bankiv/informatsiya-pro-kolishnikh-vlasnikiv-neplatospromozhnikh-bankiv-ta-povyazankh-iz-nimi-osib>
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212²⁴) від 07.12.1984 р. № 8073-X (станом на 14 жовтня 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
- Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (станом на 1 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
- Кремень В. М. Методологічні засади розвитку фінансового нагляду в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Суми, 2018. 536 с.
- Левченко В. П., Кремень В. М. Науково-методичний підхід до оцінювання незалежності регулювання і нагляду на ринку небанківських фінансових послуг. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3921>

17. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (станом на 1 січня 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
18. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (станом на 1 січня 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
19. Міжнародна діяльність Фонду. *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб*. URL: <https://www.fg.gov.ua/pro-fond/mizhnarodna-diyalnist-fondu>
20. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навч. посіб. Київ, 2010. 170 с.
21. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III (станом на 5 лютого 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
22. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» від 01.04.2022 р. № 2180-IX (станом на 28 жовтня 2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>
23. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII (станом на 30 грудня 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» від 03.02.2016 р. № 43 (станом на 12 жовтня 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п#Text>
25. Рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про затвердження Положення про порядок нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» від 14.01.2002 р. № 1 (станом на 1 жовтня 2012 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0118-02#Text>
26. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 р. № 2939-XII (станом на 19 серпня 2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
27. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>
28. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (станом на 31 грудня 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

REFERENCES

- Barth, J. R., Caprio, Jr. G., and Levine, R. "Bank regulation and supervision: what works best?" *Journal of Financial Intermediation*, vol. 13, no. 2 (2004): 205-248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfi.2003.06.002>
- Beck, T., and Laeven, L. "Resolution Of Failed Banks By Deposit Insurers: Cross-Country Evidence". In *Policy Research Working Paper* no. 3920. The World Bank, 2006. DOI: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-3920>
- Bernet, B., and Walter, S. "Design, Structure and Implementation of a Modern Deposit Insurance Scheme". *SUERF Studies*, no. 5 (2009). <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/163489/1/suerf-study-2009-5.pdf>
- Danylenko, A. "Evolving Ukraine's Deposit Guarantee System Towards Global Standards: A Macropprudential Perspective". *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 242 (2017): 14-27. DOI: <https://doi.org/10.26531/vnbu2017.242.030>
- Garcia, G. G. *Deposit Insurance: Actual and Good Practices*. International Monetary Fund, 2001.
- "Independence of Federal Financial Regulators: Structure, Funding, and Other Issues". *Congressional Research Service Report*. 2023. <https://sgp.fas.org/crs/misc/R43391.pdf>
- "Informatsiia pro kolyshnykh vlasnykh neplatospromozhnykh bankiv ta poviazanykh iz nymy osob" [Information about the Former Owners of Insolvent Banks and Their Related Persons]. *Fond harantuvannia vkladiv fizychnykh osob*. <https://www.fg.gov.ua/styagnennya-zbitkiv-z-eksvlasnykiv-bankiv/informatsiya-pro-kolishnykh-vlasnykiv-neplatospromozhnykh-bankiv-ta-povyazankh-iz-nimi-osib>
- Kremen, V. M. "Metodolohichni zasady rozvytku finansovoho nahliadu v Ukraini" [Methodological Principles of the Development of Financial Supervision in Ukraine]: *dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.08*, 2018.
- [Legal Act of Ukraine] (1984). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (1991). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (1993). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2002). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0118-02#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2004). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>
- [Legal Act of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вп#Text>
- Levchenko, V. P., and Kremen, V. M. "Naukovo-metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia nezalezhnosti rehuliuвання i nahliadu na rynku nebankivskykh finansovykh posluh" [Scientific Approach to the As-

- assessment of the Regulatory and Supervisory Independence at the Non-Bank Financial Services Market]. *Efektivna ekonomika*, no. 3 (2015). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3921>
- "Mizhnarodna diialnist Fondu" [International Activities of the Foundation]. *Fond harantuvannia vkladiv fizychnykh osib*. <https://www.fg.gov.ua/pro-fond/mizhnarodna-diyalnist-fondu>
- Naumenkova, S. V., and Mishchenko, V. I. *Systemy reholiuvannia rynkiv finansovykh posluh zarubizhnykh krain* [Regulatory Systems of Financial Services Markets of Foreign Countries]. Kyiv, 2010.
- Nolte, J. P., and Khan, I. Z. "Deposit insurance systems: addressing emerging challenges in funding, investment, risk-based contributions & stress testing". *The World Bank Group*. 2017. <http://surl.li/acegkk>
- Randall, W. L. "Central Bank Independence: Myth and Misunderstanding". *Levy Economics Institute, Working Paper*. 2014. https://www.levyinstitute.org/pubs/wp_791.pdf
- "Thematic Review on Deposit Insurance Systems. Peer Review Report". *Financial stability board*, 2012. https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_120208.pdf?page_moved=1
- "Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen" [Unified State Register of Court Decisions]. <https://reestr.court.gov.ua>